# ЦАХИМ ЗАЛИЛАНГААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, ХОХИРОГЧИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

**Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах хэрэгцээ шаардлага**

Цахим залилангаас урьдчилан сэргийлэх, хохирогчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төсөл нь залилангийн эрсдэлийг эрт илрүүлэх, хохирол учрах, нэмэгдэхээс өмнө шуурхай арга хэмжээ авах, шилжсэн хөрөнгийг хамгаалах, буцаан олгох, үүргээ зөрчсөн үйлчилгээ үзүүлэгчээс хохирол нөхөн төлүүлэх ажиллагааг харилцан уялдаатай зохицуулахад чиглэж байна.

Цахим орчин, харилцаа холбооны сүлжээг ашигласан залилан нь хэрэглэгчтэй холбоо тогтоох, төөрөгдүүлэх, төлбөр шилжүүлэх, хөрөнгийг цааш дамжуулах зэрэг хоорондоо холбоотой үйлдлээр хэрэгждэг. Эдгээр үйлдэл банк, төлбөрийн үйлчилгээ, утасны дуудлага, зурвас, цахим платформ зэрэг хэд хэдэн салбарын үйлчилгээг дамжин явагдах боломжтой учраас нэг байгууллагын хамгаалалт дангаараа хохирлоос сэргийлэхэд хүрэлцэхгүй. Эрсдэлийн мэдээллийг байгууллага хооронд цаг алдалгүй солилцож, үйлчилгээ үзүүлэгч бүр өөрийн хянах боломжтой үйл ажиллагаанд зохих арга хэмжээ авах шаардлагатай.

Түүнчлэн хэрэглэгчийн зөвшөөрөлгүй хийсэн гүйлгээнээс гадна хүлээн авагчийн хэн болох, шилжүүлгийн зорилго, бусад чухал нөхцөлийн талаар хуурч, төлбөрийг хэрэглэгчээр өөрөөр нь зөвшөөрүүлсэн тохиолдлыг хамгаалалтад хамруулах хэрэгцээ байна. Хэрэглэгч нууц үг, нэг удаагийн код ашигласан нь залилангийн нөлөөгүйгээр хүсэл зоригоо илэрхийлсэн, эсхүл үйлчилгээ үзүүлэгч хамгаалах үүргээ биелүүлсэн болохыг дангаар тогтоох боломжгүй тул эдгээр нөхцөлийг ялган зохицуулах нь төслийн нэг үндсэн чиглэл юм.

Төсөлд эрүүгийн хэрэг үүсэх, хохирогчоор тогтоох, гэм бурууг эцэслэн шийдвэрлэхээс өмнөх буюу урьдчилан сэргийлэх болон шуурхай хамгаалах ажиллагааг тусгасан. Ингэснээр мэдээлэл хүлээн авах, эрсдэлийг шалгах, хөрөнгийг хамгаалах ажиллагааг хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үе шаттай үндэслэлгүй холбож саатуулахгүй байх эрх зүйн нөхцөл бүрдэнэ. Харин гэмт хэрэг, зөрчлийг шалгах, гэм бурууг тогтоох, хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг холбогдох хуулиар шийдвэрлэхээр заагласан.

Шуурхай хамгаалалт нь бусдын хөрөнгө захиран зарцуулах, үйлчилгээ ашиглах, түгээх эрхэд нөлөөлж болох учраас шийдвэр гаргах эрх бүхий этгээд, бодит болон хууль зүйн үндэслэл, хамрах хүрээ, хугацаа, мэдэгдэх болон гомдол шийдвэрлэх журмыг хамтад нь тогтоох шаардлагатай.

Төсөлд арга хэмжээг зайлшгүй шаардлагатай хэмжээнд хэрэгжүүлэх, хууль ёсны бусад хөрөнгө, үйлчилгээ болон гуравдагч этгээдийн эрхийг хамгаалах, алдааг шуурхай залруулах баталгааг тусгасан.

**Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго үйлчлэх хүрээ**

Хуулийн төслийн зорилго нь цахим орчин болон харилцаа холбооны сүлжээн дэх залилангаас урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийг илрүүлэх, залилангийн үйл ажиллагааг шуурхай таслан зогсоох, хохирогчийн хөрөнгийг хамгаалах, буцаан олгох, хохирлыг

нөхөн төлүүлэх, туслалцаа үзүүлэх замаар хүн, хуулийн этгээдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад оршино.

Төслийн үйлчлэлийг үйлчилгээ үзүүлэгчийн бүртгэл, серверийн байршлаар хязгаарлахгүйгээр Монгол Улсад үйлчилгээ үзүүлж байгаа болон Монгол Улсад оршин суугаа хүн, Монгол Улсад байгуулагдсан хуулийн этгээдэд чиглэсэн үйлчилгээнд хамруулахаар тусгасан. Монгол Улсад чиглэсэн эсэхийг хэрэглэгчийг зориуд сонгон зар сурталчилгаа түгээсэн, үйлчилгээний нөхцөл, төлбөр, хүргэлтийг тохируулсан, төлөөлөгч ажиллуулсан зэрэг нөхцөлөөр тодорхойлно.

Хамрах технологид интернет, цахим шуудан, платформ, программ хангамж, утасны дуудлага, зурвас, дуу, дүрс дамжуулах болон адил зориулалттай бусад технологийг багтаасан. Цахим залилангийн шинжгүй, зөвхөн бараа, ажил, үйлчилгээний чанар, үнэ, хүргэлт, төлбөрийн гэрээний маргааныг энэ хуулиар зохицуулахгүй. Үйл ажиллагааг зөвшөөрөл, бүртгэлгүй эрхэлсэн нь төсөлд заасан үүрэг, хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

**Гурав.Хуулийн төслийн бүтэц гол зохицуулалт**

Хуулийн төсөл нь 11 бүлэг, 72 зүйлтэй бөгөөд бүлэг тус бүрд дараах зохицуулалтыг тусгасан байна.

**1.Нийтлэг үндэслэл**

Нэгдүгээр бүлгийн 1–5 дугаар зүйлд хуулийн зорилго, холбогдох хууль тогтоомж, үйлчлэх хүрээ, нэр томьёо, баримтлах зарчмыг тодорхойлсон. Зөвшөөрөлгүй гүйлгээ, хууртагдан зөвшөөрсөн шилжүүлэг, сэжигтэй данс, залиланд ашигласан данс, мөнгө дамжуулагчийн данс зэрэг ойлголтыг ялгаж, эрсдэлийн мэдээлэл болон баталгаажсан нөхцөлийг ижил түвшинд авч үзэхгүй байхаар зохицууллаа.

Хэрэглэгч, хохирогчийн ойлголтыг ялгаснаар хохирол хараахан учраагүй хэрэглэгчийг урьдчилан хамгаалах, хохирол учирсан этгээдийн хөрөнгө буцаах, нөхөн төлүүлэх эрхийг тус тус хэрэгжүүлэх боломжтой. Төсөлд хэрэглэсэн хохирогчийн ойлголт нь эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хохирогчоор тогтоох шийдвэрийг орлохгүй юм.

Арга хэмжээг эрсдэлийн шинж, үйлчилгээний онцлог, хянах бодит боломжид үндэслэн сонгох, ижил үр дүнд хүрэх боломжтой бол эрхийг хамгийн бага хязгаарлах аргыг хэрэглэх, мэдээллийг тодорхой зорилгоор шаардлагатай хэмжээнд ашиглах зарчмыг тусгасан. Хэрэглэгчийг хуулиар олгосон хамгаалалт, гомдол гаргах болон хохирол нөхөн төлүүлэх эрхээс гэрээ, үйлчилгээний нөхцөлөөр урьдчилан татгалзуулахыг хориглоно.

**2.Цахим залилангаас урьдчилан сэргийлэх тогтолцоо**

Хоёрдугаар бүлгийн 6–16 дугаар зүйлд Засгийн газар, хууль зүйн болон цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн байгууллага, цагдаагийн байгууллага, салбарын зохицуулагчдын чиг үүрэг, хамтын ажиллагааг тодорхойлсон.

Засгийн газар хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, хариуцагч, хугацаа, зардал, санхүүжилтийн эх үүсвэр, үр дүнгийн шалгуур бүхий салбар хоорондын төлөвлөгөөг баталж, хэрэгжилтийг зохион байгуулна.

Цагдаагийн төв байгууллагын бүтцэд долоо хоногийн бүх өдөр, хоногийн 24 цаг ажиллах шуурхай арга хэмжээний нэгж ажиллуулахаар тусгасан. Тус нэгж мэдэгдлийг хүлээн авах, нэгдсэн дугаар олгох, холбогдох этгээдэд мэдээлэл хүргүүлэх, хариу болон хэрэгжилтийн хугацааг хянах, мэдээллийн сангийн өдөр тутмын ажиллагааг хариуцах үүрэгтэй.

Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо харьяалах санхүүгийн үйлчилгээний, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо харилцаа холбооны болон цахим үйлчилгээний үүргийн хэрэгжилтэд хяналт тавина.

Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын хяналт, хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах байгууллагын оролцоог холбогдох бүрэн эрхтэй нь уялдуулсан.

Шуурхай мэдэгдэл солилцох байнгын суваг, цахим баталгаажуулалт, хүлээн авалтын баталгаа, нөөц ажиллагааны нөхцөлийг бүрдүүлэхээр заасан. Хил дамнасан хамтын ажиллагааг Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд нийцүүлэн хэрэгжүүлнэ.

### 3.Мэдээллийн нэгдсэн сан ба мэдээллийн хамгаалалт

Гуравдугаар бүлгийн 17–21 дүгээр зүйлд цахим залилангийн мэдээллийн нэгдсэн сан, шуурхай мэдээлэл дамжуулах, программ хангамжаар эрсдэл үнэлэх, мэдээллийн аюулгүй байдал, мэдээллийн эзний эрхийг зохицуулсан.

Санд тохиолдол, гүйлгээ, данс, дугаар, цахим хаяг, эрсдэлийн дохио, шалгалт, шийдвэр болон залруулгын мэдээллийг бүртгэж, мэдээлэгдсэн, шалгаж байгаа, баталгаажсан, залруулсан зэрэг төлөвөөр ялгана.

Шуурхай мэдэгдлийг хүлээн авсан баталгааг 30 минутын дотор, хуульд богино хугацаа заагаагүй бол эхний хариуг хоёр цагийн дотор хүргүүлэхээр тусгасан. Энэ нь шалгалт эхлүүлэхийг уг хугацаа хүртэл хойшлуулах зөвшөөрөл биш бөгөөд хохирол нэмэгдэх эрсдэлийг нэн даруй шалгаж, үндэслэл бүрдвэл хамгаалах арга хэмжээ авна.

Үүргийн биелэлт, гомдол, маргааныг шалгахад шаардлагатай баримт, мэдээлэл солилцооны бүртгэлийг ажиллагаа дууссанаас хойш таван жил хадгалах бөгөөд идэвхтэй эрсдэлийн мэдээллийг нотолгооны зориулалттай бүртгэлээс тусгаарлана. Эрсдэлийн дохиог 30 хоног тутам болон өөрчлөлт илрэх бүрд дахин шалгаж, үндэслэлгүй болсон, хугацаа дууссан, дахин шалгаагүй мэдээллийг идэвхтэй эрсдэлийн мэдээлэлд ашиглахыг зогсооно.

Программ хангамжийн үнэлгээ, мэдээллийн сантай тохирсон үр дүнг дангаар нь эрх хязгаарлах, хөрөнгө буцаах болон нөхөн төлбөрөөс эцэслэн татгалзах үндэслэл болгохгүй. Эрх бүхий ажилтан баримт, тайлбарыг шалгаж, шийдвэрийн үндэслэлийг баримтжуулна. Мэдээллийн эзэн өөрт хамаарах мэдээллийг мэдэх, хуулбар авах, залруулах, хуульд заасан нөхцөлөөр ашиглалтыг зогсоолгох, устгуулах эрхтэй бөгөөд мэдээлэл солилцсон ч банкны нууц, хувийн мэдээллийн хамгаалалт хэвээр хадгалагдана.

### 4.Хохирогчийн хөрөнгийг шуурхай хамгаалах буцаан олгох ажиллагаа

Дөрөвдүгээр бүлгийн 22–29 дүгээр зүйлд мэдээлэл бүртгэх, шалгах, гүйлгээг түр саатуулах, шилжсэн хөрөнгийн зарцуулалтыг түр хязгаарлах, дамжин болон хил

давж шилжсэн хөрөнгийг хамгаалах, буцаан олгох ажиллагааг үе шаттай зохицуулсан.

Гүйцэтгээгүй гүйлгээг түр саатуулах, хүлээн авсан хөрөнгийн зарцуулалтыг түр хязгаарлах шийдвэрийг санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн эрх бүхий ажилтан гаргана. Виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгч энэ ажиллагааг төслийн 43.4-т заасан өөрийн хяналтын хүрээнд хэрэгжүүлнэ. Шийдвэрт үндэслэл, шалгасан мэдээлэл, хамрах хөрөнгө, хэмжээ, эхлэх, дуусах цаг, хариуцсан ажилтан, мэдэгдэх болон гомдол гаргах журмыг тусгана.

Гүйцэтгээгүй гүйлгээг 24 цагаас илүүгүй хугацаагаар саатуулж, тухайн төлбөрийн даалгавар болон түүнд шаардагдах хөрөнгөөр хязгаарлана. Хүлээн авсан хөрөнгийн зарцуулалтыг мөн 24 цагаас илүүгүй хугацаагаар, холбогдох гүйлгээний дүн болон түүнээс үлдсэн нь баримтаар тогтоогдсон хөрөнгийн аль бага хэмжээнд хязгаарлана. Залилантай холбоогүй хөрөнгө, гүйлгээ, үйлчилгээг ашиглах боломжийг хэвээр хангах бөгөөд дараа нь орсон хөрөнгийг бие даасан үндэслэлгүйгээр хязгаарлалтад нэмэхгүй.

Хугацааг арга хэмжээ бодитоор эхэлсэн мөчөөс тасралтгүй тоолно. Дахин мэдэгдэл ирэх, бүртгэлийн дугаар солигдох, хүсэлт, нэхэмжлэл гаргах, буцаан олгох шаардлагыг шалгаж байгаа нь хугацааг сунгах үндэслэл болохгүй. Үндэслэл арилсан, хугацаа дууссан бол хязгаарлалтыг цуцална. Цааш үргэлжлүүлэхэд төслийн 23.6-д заасан, холбогдох хуулийн дагуу гаргасан хүчинтэй шийдвэрийг хугацаа дуусахаас өмнө хүлээн авсан байна. Алдаатай буюу үндэслэлгүй хязгаарлалтыг хянуулах хүсэлтийг анхны шийдвэрт оролцоогүй ажилтан дөрвөн цагийн дотор хянана.

Хөрөнгө өөр үйлчилгээ үзүүлэгчид дамжсан бол гүйлгээ, үлдэгдэл, хөдөлгөөний мэдээллийг дараагийн үйлчилгээ үзүүлэгч болон шуурхай нэгжид хүргүүлнэ. Хүлээн авсан үйлчилгээ үзүүлэгч өөрийн хяналтад байгаа хөрөнгө, хязгаарлах үндэслэлийг шалгаж шийдвэр гаргах бөгөөд нэг хөрөнгийг давхар, илүү хэмжээгээр хязгаарласан эсэхийг нэгдсэн бүртгэлээр хянана.

Хөрөнгө буцаах шаардлагыг анх хүлээн авснаас хойш ажлын таван өдрийн дотор шалгаж, зайлшгүй нэмэлт баримт авах бол шалтгааныг мэдэгдэн нэг удаа ажлын тав хүртэл өдрөөр сунгаж болно. Шалгалтаар шаардлагын үндэслэл, хэмжээ баталгаажсан, хөрөнгө захиран зарцуулах эрхтэй этгээд тодорхой зөвшөөрөл өгсөн, бусдын эрхийн шийдвэрлэгдээгүй асуудал, шилжүүлэхийг хориглосон шийдвэргүй бол хөрөнгийг буцаана. Эдгээр нөхцөл бүрдсэнээс хойш ажлын нэг өдрийн дотор гүйлгээг гүйцэтгэнэ.

Хөрөнгө буцаах өөр нэг үндэслэл нь шүүхийн гүйцэтгэвэл зохих шийдвэр, эсхүл тухайн асуудлыг шийдвэрлэх эрхийг хуулиар тусгайлан олгосон этгээдийн хүчинтэй шийдвэр байна. Өмчлөл, шаардах эрх, хэмжээний маргааныг холбогдох журмаар шүүхээр шийдвэрлүүлэх бөгөөд бусдын эрхийг хөндөхгүйгээр тусгаарлаж болох маргаангүй хэсгийг буцаах боломжтой.

Олон хохирогчтой тохиолдолд баталгаажсан шаардлага, өмнөх буцаалт, нөхөн төлбөр, хөрөнгийн эх үүсвэрийг тулгана. Холилдсон, тусгаарлах боломжгүй үлдэгдэл хүрэлцэхгүй бол ижил дараалалд хамаарах төлөгдөөгүй шаардлагад хувь тэнцүүлэн хуваарилах зарчим баримталж, түрүүлж шаардлага гаргаснаар давуу эрх үүсгэхгүй. Хуваарилалтын саналд ажлын таван өдөрт санал, эсэргүүцэл гаргах боломж олгох боловч уг санал өөрөө хөрөнгө шилжүүлэх эрх зүйн үндэслэл болохгүй.

**5.Үйлчилгээ үзүүлэгчийн нийтлэг үүрэг**

Тавдугаар бүлгийн 30–34 дүгээр зүйлд үйлчилгээ үзүүлэгчийн эрсдэлийн үнэлгээ, дотоод хяналт, хамгаалалтын бэлэн байдал, анхааруулга, мэдээлэл хүлээн авах, хариу арга хэмжээ, баримт хадгалалт, тайлагналын нийтлэг шаардлагыг тогтоосон. Үүргийг тухайн үйлчилгээний онцлог, эрсдэлийг хянах бодит боломжтой уялдуулна.

Үйлчилгээ үзүүлэгч хоногийн 24 цаг мэдээлэл хүлээн авах цахим суваг, эрх бүхий ажилтантай шуурхай холбогдох боломжтой шугам ажиллуулж, мэдээлэл өгөхөд төлбөр, шимтгэл авахгүй. Нэвтрэх эрхээ алдсан хэрэглэгч мэдээлэл өгөх боломжтой байх бөгөөд баримт дутуу, хохирлын хэмжээ эцэслээгүй гэсэн шалтгаанаар анхан шатны шалгалтаас татгалзахгүй.

Анхааруулгыг эрсдэлийн шинжид тохируулан, хэрэглэгч шийдвэрээ өөрчлөх боломжтой үед ойлгомжтой хүргэнэ. Түүнийг үйлчилгээний ерөнхий нөхцөлд далдлах, хариуцлагаас чөлөөлөгдөх мэдэгдлээр орлуулахгүй. Шийдвэр, мэдээлэл солилцоо, анхааруулга, залруулгын баримтыг хадгалж, жилд нэгээс доошгүй удаа дотоод хяналт хийн, жилийн тайланг дараа оны 3 дугаар сарын 1-ний дотор харьяалах хяналтын байгууллагад хүргүүлнэ.

**6.Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүрэг**

Зургаадугаар бүлгийн 35–43 дугаар зүйлд данс, бүртгэл, төхөөрөмж, нэвтрэх болон гүйлгээний эрхийг баталгаажуулах, өндөр эрсдэлтэй гүйлгээнд нэмэлт хамгаалалт хэрэглэх, сэжигтэй гүйлгээг бодит цагийн горимоор илрүүлэх, илгээгч болон хүлээн авагчид үйлчилгээ үзүүлэгчдийн хамтын ажиллагааг зохицуулсан.

Дотоодын данс хоорондын шилжүүлгийн өмнө хүлээн авагчийн нэр, дансны дугаарын нийцлийг баталгаатай бүртгэлтэй тулган, нийцсэн, хэсэгчлэн нийцсэн, нийцээгүй, шалгах боломжгүй гэсэн үр дүнг хэрэглэгчид харуулна. Нэр нийцсэн нь залилангийн эрсдэлгүйг баталсан дүгнэлт болохгүй. Өндөр эрсдэлтэй гүйлгээг өөр өөр ангиллын, харилцан хараат бус хоёроос доошгүй хүчин зүйлээр нэмэлт баталгаажуулах бөгөөд хэрэглэгч хууртагдсан эсэхийг зөвхөн хэн болохыг нь тогтоосноор шийдэхгүй.

Гүйлгээ хүлээн авах үйлчилгээ үзүүлэгч өөрийн илрүүлсэн эрсдэлд бие даан арга хэмжээ авна. Шуурхай мэдэгдэл хүлээн авснаас хойш 30 минутын дотор баталгаа болон шалгалтын явц, гүйлгээний төлөв, авсан арга хэмжээний эхний хариуг хүргүүлнэ. Хөрөнгө үлдээгүй ч шилжилтийн мөр тогтоох, баримт хадгалах, дараагийн хүлээн авагчид мэдэгдэх үүрэг үргэлжилнэ.

Хэрэглэгч өөрийн төлбөрийн хэрэгсэл, нэвтрэх болон гүйлгээний эрхийг түр зогсоох хүсэлт гаргах боломжтой байна. Цахим мөнгө, банк бус санхүүгийн үйлчилгээ, цахим зээл, хөрөнгө оруулалт, виртуал хөрөнгийн үйлчилгээний онцлогийг тусгайлан тусгаж, виртуал хөрөнгийн хамгаалалтыг үйлчилгээ үзүүлэгчийн бодитоор хянаж байгаа бүртгэл, хөрөнгө, гүйлгээний хүрээнд хэрэгжүүлэхээр заасан.

**7.Харилцаа холбооны үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүрэг**

Долдугаар бүлгийн 44–49 дүгээр зүйлд утасны дугаар идэвхжүүлэх, сим солих, сэргээх, дугаар ашиглах эрх шилжүүлэх үед хэрэглэгчийн эрх, хүсэл зоригийг шалгах, өөрчлөлтийг аюулгүй сувгаар мэдэгдэх, дуудлагын дугаар болон зурвас илгээгчийн нэрийг хуурамчаар ашиглахаас хамгаалах үүргийг тогтоосон.

Дуудлагын гарал үүсэл, харуулах дугаарын үнэн зөвийг техникийн аргаар шалгаж, бусдын дугаарыг зөвшөөрөлгүй харуулсан нь тогтоогдсон дуудлагыг дамжуулахгүй. Байгууллагын нэрээр зурвас илгээх захиалагчийн хэн болох, нэр ашиглах эрхийг шалгана. Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчтэй сим сольсон, дугаарын эрх шилжүүлсэн зэрэг тухайн гүйлгээний эрсдэлийг шалгахад шаардлагатай мэдээлэл солилцох боломж бүрдүүлнэ.

Залиланд ашиглаж байгаа нь шалгасан баримтаар үндэслэлтэй тогтоогдсон дугаарын холбогдох үйлчилгээг 24 цагаас илүүгүй хязгаарлаж болох бөгөөд яаралтай тусламжийн дуудлага хийх боломжийг хадгална. Хязгаарлалтыг дахин хянуулах хүсэлтийг дөрвөн цагийн дотор өөр ажилтан шалгаж, алдаа тогтоогдсон, үндэслэл арилсан, хугацаа дууссан бол үйлчилгээг сэргээнэ.

**8.Цахим үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүрэг**

Наймдугаар бүлгийн 50–56 дугаар зүйлд платформ, сервер, домэйн нэр, хэрэглээний программын үйлчилгээний хянах боломжид нийцсэн хамгаалалт, хуурамч зар сурталчилгаа, бусдын нэр, дүр төрхийг ашигласан залилан, цахим хаяг булаан эзэмшихээс сэргийлэх арга хэмжээг тусгасан.

Төлбөртэй зар сурталчилгаа түгээхээс өмнө захиалагч, төлбөр төлөгч, холбоо барих мэдээллийг шалгаж бүртгэн, зар сурталчилгааг бусад мэдээллээс ялгаж, захиалагч болон төлбөр төлөгчийн мэдээллийг харагдахуйц болгоно. Санхүүгийн бүтээгдэхүүн, хөрөнгө оруулалт, виртуал хөрөнгийн зар сурталчилгаанд хуулиар шаардсан зөвшөөрөл, бүртгэл, төлөөлөх эрхийг албан ёсны мэдээлэлтэй тулган шалгах нэмэлт шаардлага тавина.

Монгол Улсад чиглэсэн үйлчилгээ үзүүлдэг гадаадын цахим үйлчилгээ үзүүлэгч мэдэгдэл, шийдвэр хүлээн авах эрх бүхий холбоо барих этгээд томилж, мэдээллийг Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд хүргүүлнэ. Шуурхай мэдэгдэлд нэг цагийн дотор эхний хариу өгч, бусад мэдэгдлийг 24 цагийн дотор шийдвэрлэхээр, зайлшгүй нэмэлт баримт шаардвал анх хүлээн авснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор шийдвэрлэхээр тусгасан.

Залиланд ашигласан нь баримтаар үндэслэлтэй тогтоогдсон тодорхой агуулга, цахим хаягийн үйлдлийг 24 цагаас илүүгүй түр хязгаарлаж болно. Ижил сервер, сүлжээний хаяг, домэйн нэр ашиглаж байгаа хууль ёсны бусад агуулга, үйлчилгээг хамруулан хязгаарлахгүй. Үргэлжилж байгаа хязгаарлалтыг эсэргүүцсэн хүсэлтийг дөрвөн цагийн дотор анхны шийдвэр гаргаагүй ажилтан шалгах бөгөөд мэдэгдлийн тоо, автомат үнэлгээг дангаар нь хязгаарлалтын үндэслэл болгохгүй.

**9.Гомдол шийдвэрлэх ба хохирол нөхөн төлөх ажиллагаа**

Есдүгээр бүлгийн 57–61 дүгээр зүйлд эрх нь хөндөгдсөн этгээдийн гомдол гаргах, тайлбар, баримт авах, шийдвэр хянуулах, үйлчилгээ сэргээх, хохирол нөхөн төлүүлэх эрхийг баталгаажуулсан. Үйлчилгээ үзүүлэгчийн гомдлыг ашиг сонирхлын зөрчилгүй, анхны шийдвэрт оролцоогүй ажилтан хянана. Ерөнхий хугацаа нь ажлын 10 өдөр бөгөөд бодит шаардлагатай тохиолдолд нэг удаа ажлын 10 хүртэл өдрөөр сунгаж болно. Шуурхай дахин хяналт, хөрөнгө буцаах анхны шаардлагад тусгай богино хугацааг хэрэглэнэ.

Иргэний эрх зүйн маргааныг талуудын зөвшөөрлөөр эвлэрүүлэн зуучлах, хэд хэдэн үйлчилгээ үзүүлэгч холбогдсон маргааныг зөвшөөрөлтэйгөөр хамтатган

хэлэлцэх боломжтой. Эвлэрэлд хүрээгүй буюу ажиллагаанаас татгалзсан нь шүүхэд хандах эрхийг хязгаарлахгүй. Захиргааны, эрүүгийн болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны шийдвэрийн гомдлыг тухайн харилцааг зохицуулсан хуулиар шийдвэрлэнэ.

Үйлчилгээ үзүүлэгч хуулиар хүлээсэн үүргээ зөрчсөний улмаас хохирол учирсан буюу нэмэгдсэн бол зөрчилтэй шалтгаант холбоотой хохирлыг нөхөн төлөхөөр тусгасан. Шалтгаант холбоог тогтоохдоо мэдсэн буюу мэдэх боломжтой эрсдэл, арга хэмжээ авах бодит боломж, хугацаа, хохирлоос сэргийлэх боломжийг хамтатган үнэлнэ. Хэд хэдэн үйлчилгээ үзүүлэгчийн зөрчлөөс үүссэн хохирлыг тусгаарлах боломжгүй бол хамтран, тусгаарлах боломжтой бол өөрийн зөрчлөөс шалтгаалсан хэмжээгээр хариуцна.

Хэрэглэгчийн хэт болгоомжгүй үйлдэл хохиролд нөлөөлснийг үйлчилгээ үзүүлэгч нотолбол тухайн нөлөөлөлд тохирсон хэмжээгээр нөхөн төлбөрийг багасгаж болох боловч нууц үг, код ашигласан, бусдад өгсөн, анхааруулга зөвшөөрснийг дангаар нь энэ үндэслэлд тооцохгүй. Хэрэглэгчийн нас, эрүүл мэнд, хөгжлийн бэрхшээл, залилангийн арга, анхааруулгыг ойлгож хамгаалах бодит боломжийг харгалзана.

Үйлчилгээ үзүүлэгч нөхөн төлөхөөр шийдвэрлэсэн, эсхүл эвлэрлийн гэрээ байгуулсан бол ажлын таван өдрийн дотор төлбөр олгоно. Бодитоор буцаан авсан хөрөнгө, тухайн хохиролд төлөгдсөн даатгалын болон бусад төлбөрийг давхардуулахгүй тооцно. Иймээс төсөлд хөрөнгө буцаах ажиллагаа болон үйлчилгээ үзүүлэгчийн зөрчлөөс үүсэх нөхөн төлбөрийг өөр өөр үндэслэлтэй, харилцан уялдах хамгаалалт болгон зохицуулсан байна.

### 10.Олон нийтийн боловсрол ба хохирогчид үзүүлэх туслалцаа

Аравдугаар бүлгийн 62–66 дугаар зүйлд олон нийтийн мэдлэг, дадлыг дээшлүүлэх, эрсдэлд илүү өртөж болзошгүй хүнийг хамгаалах, хохирогчид туслах, дахин хохирохоос сэргийлэх, судалгаа, нээлттэй статистикийн асуудлыг тусгасан.

Сургалтаар залилангийн шинжийг таних, харилцагчийг бие даасан эх сурвалжаар шалгах, баталгаажуулалтын мэдээллээ хамгаалах, шуурхай мэдээлэх, баримт хадгалах, хөрөнгө буцаах болон нөхөн төлүүлэх хүсэлт гаргах мэдлэг олгоно. Хөтөлбөрийг судалгаа, шинэ арга, гомдлын үр дүнд үндэслэн жил бүр шинэчилж, үр дүнг оролцогчдын тооноос гадна мэдлэг, дадлын өөрчлөлтөөр үнэлнэ.

Хүүхэд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн болон хэл, бичиг үсэг, цахим хэрэглээ, эрүүл мэндийн нөхцөлөөс шалтгаалан туслалцаа шаардлагатай хүнд тохирсон хэлбэрээр үйлчилгээ хүргэнэ. Хохирогчид мэдээлэл бүртгүүлэх, хүсэлтийн явцыг мэдэх, баримт хадгалах, гомдол гаргах анхан шатны туслалцааг үнэ төлбөргүй үзүүлж, нэвтрэх эрх, холбоо барих мэдээллийн аюулгүй байдлыг сэргээхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

Цагдаагийн төв байгууллага улирал бүр нэгтгэсэн статистик нийтэлнэ. Хамгаалсан хөрөнгө, бодитоор буцаасан хөрөнгө, төлсөн нөхөн төлбөрийг тусад нь тайлагнаж, нэг хохирлыг давхар тооцохгүй. Мэдээлэгдсэн тохиолдлыг гэмт хэрэг эцэслэн тогтоосон тохиолдлоос ялгаж, эх сурвалж, тооцооны арга, хамрах хугацааг тайлбарлана.

**11.Хэрэгжилтийн хяналт хариуцлага ба шилжилтийн зохицуулалт**

Арван нэгдүгээр бүлгийн 67–72 дугаар зүйлд тайлагнал, албан тушаалтны хариуцлага, хууль ёсны ажиллагааны хамгаалалт, зөрчил арилгуулах, мэдээлэл гаргуулах, хууль хүчин төгөлдөр болох асуудлыг зохицуулсан. Салбарын зохицуулагчид тайланг дараа оны 4 дүгээр сарын 1-ний дотор цагдаагийн төв байгууллагад, тус байгууллага нэгтгэсэн тайланг 4 дүгээр сарын 15-ны дотор хууль зүйн асуудал эрхэлсэн байгууллагад хүргүүлнэ. Нэгдсэн тайланг 5 дугаар сарын 15-ны дотор Засгийн газарт танилцуулж, нийтэд мэдээлнэ.

Тухайн үед байсан баримт, эрсдэлийг үндэслэлтэй үнэлэн, эрх бүхий хүлээн авагчид шаардлагатай мэдээлэл өгсөн бол сэжиг хожим батлагдаагүйг дангаар нь хариуцлагын үндэслэл болгохгүй. Харин санаатай худал мэдээлэх, хууль бус мэдээлэл ашиглах, үндэслэлгүй буюу хугацаа хэтэрсэн хязгаарлалт зэрэгт уг хамгаалалт үйлчлэхгүй. Гэмт хэрэг, зөрчлийн болон сахилгын хариуцлагыг холбогдох хуулийн үндэслэл, журмаар хүлээлгэнэ.

Хуулийг 2027 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдөхөөр төсөлд тусгасан. Түүнээс өмнө журам, шаардлагыг батлах, ажилтны сургалт, мэдээлэл солилцоо, дотоод зохион байгуулалтын бэлтгэлийг хангана. Хууль хүчин төгөлдөр болох нь өмнөх хязгаарлалтын хугацааг шинээр эхлүүлэх, үндэслэлгүй сунгах шалтгаан болохгүй бөгөөд журам хугацаандаа батлагдаагүй нь хуулиар шууд олгосон эрх, хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхээс татгалзах үндэслэл болохгүй.

**Дөрөв.Бусад хууль тогтоомжтой уялдах байдал**

Төсөлд Иргэний хууль, банк, төлбөрийн систем, харилцаа холбоо, хувийн мэдээлэл, кибер аюулгүй байдал, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх болон бусад холбогдох хуулийн зохицуулалттай уялдах хүрээгээр тодорхойлсон. Урьдчилан сэргийлэх, шуурхай хамгаалах ажиллагаа нь эрүүгийн болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг орлохгүй бөгөөд гомдол, маргааны харьяаллыг шийдвэрийн эрх зүйн шинжээр ялгана.

Мэдээлэл солилцоход банкны нууц, хүний хувийн мэдээллийн хамгаалалтыг хадгалах, мөнгө угаахтай тэмцэх мэдээлэх үүрэг болон гүйлгээ түдгэлзүүлэх үндэслэлийг өөрчлөхгүй байх, нөхөн төлбөрийн төрөл, хэмжээг Иргэний хуульд нийцүүлэх зохицуулалтыг тусгасан. Зар сурталчилгаа, зөвшөөрөл, бүртгэл, эвлэрүүлэн зуучлал, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх асуудалд холбогдох хууль үйлчилнэ.

Төслийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай салбарын журам, техникийн шаардлагыг хуульд олгосон эрх хэмжээний хүрээнд батлах бөгөөд тэдгээрээр хуулийн хугацаа, эрх хязгаарлах үндэслэл, хамгаалалтыг өөрчлөхгүй.

**Тав. Хууль батлагдсанаар хүлээгдэж буй үр дүн**

Хуулийн төсөл батлагдсанаар цахим залилангийн мэдээллийг хүлээн авах, шалгах, холбогдох байгууллагад хүргүүлэх, хамгаалах шийдвэр гаргах болон хэрэгжилтийг хянах ажиллагааны үүрэг, хугацаа тодорхой болно. Эрүүгийн хэрэг үүсэхийг хүлээлгүйгээр эрсдэлийг шалгах, хөрөнгө цааш шилжихээс сэргийлэх эрх зүйн боломж бүрдэж, салбар хоорондын мэдээллийн саатлыг бууруулах нөхцөл бий болно.

Хохирогчийн хувьд хөрөнгө буцаах шаардлага гаргах, шийдвэрийн үндэслэл, явцыг мэдэх, гомдол шийдвэрлүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүргийн зөрчлөөс учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх ажиллагаа илүү тодорхой болно. Эрх нь алдаатай хязгаарлагдсан этгээд богино хугацаанд дахин хянуулах, мэдээллээ залруулах, үйлчилгээ сэргээх баталгаатай байна.

Үйлчилгээ үзүүлэгчдийн нийтлэг болон салбарын үүргийг тодорхойлсноор эрсдэлийг урьдчилан таних, хэрэглэгчид ойлгомжтой анхааруулах, хуурамч дуудлага, зурвас, зар сурталчилгааны залилангийн боломжийг бууруулах хамгаалалт бэхжинэ. Хэрэгжилтийн үр дүнг шуурхай ажиллагаанд зарцуулсан хугацаа, хамгаалсан болон буцаасан хөрөнгө, төлсөн нөхөн төлбөр, алдаатай хязгаарлалт, гомдол шийдвэрлэлт, мэдээллийн аюулгүй байдал, туслалцааны хүртээмжээр үнэлэх боломжтой болно.

Эдгээр нь төслийн зохицуулалтаас хүлээгдэж буй үр дүн бөгөөд бодит хэмжээ нь байгууллага, үйлчилгээ үзүүлэгчийн бэлэн байдал, санхүүжилт, техникийн харилцан ажиллагаа, хяналтын хэрэгжилтээс хамаарна.

## ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ